

Η ΤΕΧΝΗ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΟΜΑΔΕΣ

Φαρμάκη Στυλιανή, Υποψ. Διδάκτωρ Δ.Π.Θ.
Μάθημα: Κοινωνική Εργασία με ομάδες
Διδάσκουσα: Ειρήνη Κατσαμά

Κομοτηνή, 2023

Εισαγωγή

Η Τέχνη μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως ένα πολύτιμο εργαλείο για την προαγωγή της ευημερίας και της αλλαγής στην κοινωνική εργασία με ομάδες σε διάφορα πλαίσια.

Μπορεί:

- να ενθαρρύνει την **αυτο**-έκφραση
- να ενισχύσει την ανθρώπινη **σύνδεση**
- να δημιουργήσει ευκαιρίες για την αντιμετώπιση **προσωπικών** και **κοινωνικών** προκλήσεων
- να συμβάλλει στην δημιουργία πιο υγιών, συνειδητοποιημένων και συνεκτικών **κοινοτήτων**

Εισαγωγή

Η Τέχνη στην ΚΕ με ομάδες μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως ένα μέσο για να προωθηθεί η:

- εκπαίδευση
- καλλιέργεια δεξιοτήτων
- συνειδητοποίηση εαυτού
- ανάπτυξη των μελών
- ανάδειξη της «φωνής»
- ενίσχυση της ομαδικής δυναμικής
- επικοινωνία
- συνεργασία
- λήψη αποφάσεων
- συναισθηματική ευεξία
- κοινωνική συμμετοχή
- ευαισθητοποίηση για (ψυχο)κοινωνικά θέματα
- επίλυση προβλημάτων
- διατύπωση προτάσεων
- πρόκληση αλλαγής

ΣΥΝΔΕΣΗ ΤΕΧΝΗΣ ΜΕ ΘΕΩΡΙΕΣ

και μεθόδους της ΚΕ

Σύνδεση μεθόδων και θεωριών ΚΕ με την τέχνη

- ο Οι τέχνες μπορούν να συνδυαστούν με διάφορες θεωρίες, μεθόδους και προσεγγίσεις της ΚΕ με ομάδες. Η επιλογή εξαρτάται από τον πληθυσμό που εξυπηρετείται, τους στόχους που τίθενται, το πολιτισμικό και κοινωνικό πλαίσιο του φορέα, το είδος των προγραμμάτων ή των υπηρεσιών που παρέχονται.

- 1. Κοινωνική εργασία με ομάδες:** Η ΚΕ με ομάδες επικεντρώνεται στην κατανόηση της δυναμικής των ομάδων και τη συνεργασία με τα μέλη τους για την επίλυση προβλημάτων και την προώθηση της αλλαγής. Οι τέχνες μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να ενισχύσουν τη συνεργασία και να βοηθήσουν στην ανάλυση προβλημάτων σε ομαδικό πλαίσιο.
- 2. Κλινική κοινωνική εργασία με ομάδες:** Η κλινική κοινωνική εργασία εστιάζει στη ψυχοσυναισθηματική ευημερία και την αλλαγή συμπεριφοράς. Οι τέχνες χρησιμοποιούνται ως μέσο αυτο-εκφρασης και αυτο-κατανόησης για τα μέλη της ομάδας.
- 3. Συστημική θεωρία:** Η συστημική θεωρία επικεντρώνεται στην αλληλεπίδραση και τις σχέσεις μεταξύ των μελών μιας ομάδας. Οι τέχνες μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να ενισχύσουν την επικοινωνία, να αποκαλύψουν πρότυπα συμπεριφοράς, να βοηθήσουν στην ανάλυση των σχέσεων εντός της ομάδας αλλά και των σχέσεων με ευρύτερα συστήματα και να επιδιώξουν τη συστημική αλλαγή.

Σύνδεση θεωριών ΚΕ με ομάδες με την τέχνη

4. Θεωρία της ενδυνάμωσης: Αυτή η θεωρία επικεντρώνεται στην ενδυνάμωση των ανθρώπων ώστε να ανακαλύψουν τους πόρους και τις ικανότητές τους. Οι τέχνες μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως εργαλείο για την ενίσχυση της αγνώρισης του εαυτού και της αυτο-επιτυχίας

5. Θεωρία της προσαρμογής: Αυτή η θεωρία εστιάζει στην προσαρμογή των ατόμων και των ομάδων στις αλλαγές και τις δυσκολίες. Οι τέχνες μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να βοηθήσουν τα μέλη της ομάδας να αντιμετωπίσουν πιέσεις και να αναπτύξουν στρατηγικές προσαρμογής.

6. Θεωρία της κοινωνικής αλλαγής: Η θεωρία αυτή επικεντρώνεται στην αλλαγή στην κοινωνία. Οι τέχνες μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να ευαισθητοποιήσουν τους ανθρώπους σχετικά με κοινωνικά ζητήματα και να προάγουν τη δράση.

7. Προσανατολισμός στην κοινωνική δικαιοσύνη και τη διαμόρφωση πολιτικών: Αυτή η προσέγγιση επικεντρώνεται στην ανίχνευση και την αντιμετώπιση των ανισοτήτων και των αδικιών στην κοινωνία, στην αλλαγή των κοινωνικών πολιτικών και δομών. Οι τέχνες μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να αναδείξουν και να αντιμετωπίσουν θέματα κοινωνικής δικαιοσύνης μέσω της δημιουργικότητας και της συνειδητοποίησης, να αφυπνίσουν την κοινή γνώμη και να προκαλέσουν αλλαγή.

ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

σε ποικίλες ομάδες κοινωνικής εργασίας

Αξιοποίηση της τέχνης σε ποικίλες ομάδες

1. Ομάδες **παιδιών και εφήβων**: Η τέχνη μπορεί να συμβάλλει στην ανάπτυξη των δεξιοτήτων τους, στην επίλυση προβλημάτων και συγκρούσεων, στη συναισθηματική έκφραση και ευεξία.
2. Ομάδες **ηλικιωμένων**: Η τέχνη μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την αντιμετώπιση της κοινωνικής απομόνωσης, την ενίσχυση της δημιουργικότητας,, της ευεξίας και της κοινωνικής διασύνδεσης.
3. Ομάδες **ατόμων με αναπηρία**: Η τέχνη μπορεί να παρέχει ευκαιρίες ψυχαγωγίας και ενίσχυσης της αυτοπεποίθησης, βοηθά σε επίπεδο αυτό-έκφρασης, αυτοδιάθεσης, ανεξαρτητοποίησης και κοινωνικής συμμετοχής των ΑμεΑ, καθώς και ανάδειξης των εμποδίων που αντιμετωπίζουν.
4. Ομάδες **προσφύγων και μεταναστών**: Η τέχνη μπορεί να χρησιμοποιηθεί για το μοίρασμα ιστοριών, την επικοινωνία στην ομάδα, να συμβάλλει στο αίσθημα του ανήκειν, στη δικτύωση και τη συμπερίληψη στη νέα κοινότητα.

Αξιοποίηση της τέχνης σε ποικίλες ομάδες

1. Ομάδες **ατόμων με χρόνιες ασθένειες**: Η τέχνη μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την αντιμετώπιση της σωματικής και συναισθηματικής πρόκλησης που σχετίζεται με χρόνιες ασθένειες. Οι ασθενείς μπορούν να εκφραστούν και να βρουν ανακούφιση μέσω της τέχνης.
2. Ομάδες **ατόμων με ψυχικά προβλήματα**: Η τέχνη μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε θεραπευτικό πλαίσιο για άτομα που αντιμετωπίζουν ψυχικά προβλήματα, συμβάλλοντας π.χ. στην αντιμετώπιση του άγχους ή της κατάθλιψης.
3. Ομάδες **κατά του εκφοβισμού και της βίας**: Η τέχνη μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την ευαισθητοποίηση και την πρόληψη του εκφοβισμού και της βίας. Οι νέοι και οι ενήλικες μπορούν να συμμετάσχουν σε εργαστήρια τέχνης που προωθούν τον σεβασμό και την αλληλεγγύη.
4. Ομάδες **ατόμων που έχουν υποστεί σωματική ή σεξουαλική κακοποίηση**: Η τέχνη μπορεί να χρησιμοποιηθεί στη θεραπεία ατόμων που έχουν υποστεί σωματική ή σεξουαλική κακοποίηση, βοηθώντας τους να εκφραστούν και να αντιμετωπίσουν το τραύμα.

Αξιοποίηση της τέχνης σε ποικίλες ομάδες

1. Ομάδες **ατόμων που έχουν υποστεί φυσικές καταστροφές**: Οι άνθρωποι που έχουν υποστεί πλημμύρες, σεισμούς, πυρκαγιές κ.λπ., μπορούν να επωφεληθούν από την τέχνη ως μέσο αντιμετώπισης του τραύματος και μέσο ενδυνάμωσης.
2. Ομάδες **αστέγων**: Οι άνθρωποι που ζουν στο δρόμο μπορούν να επωφεληθούν από την τέχνη ως τρόπο αυτο-έκφρασης και ενδυνάμωσης.
3. Ομάδες **εξαρτημένων ατόμων**: Η τέχνη μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την αντιμετώπιση της εξάρτησης από ναρκωτικά ή αλκοόλ. Η μουσικοθεραπεία και η εικαστική θεραπεία μπορούν να συμβάλλουν στην απεξάρτηση και την επανένταξη.
4. Ομάδες **κρατούμενων**: Η τέχνη μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε καταστήματα φυλάκισης για την απεξάρτηση, την αναστολή της βίας και την ανακούφιση του άγχους. Προγράμματα τέχνης στις φυλακές μπορούν να βοηθήσουν τους κρατούμενους στην ανακάλυψη των δυνατοτήτων τους και στην αντιμετώπιση των αρνητικών συναισθημάτων.

ΜΟΡΦΕΣ ΤΕΧΝΗΣ ΠΟΥ ΑΞΙΟΠΟΙΟΥΝΤΑΙ

στην ΚΕ με ομάδες

Μορφές τέχνης που αξιοποιούνται και λειτουργίες τους στις ομάδες (ενδεικτικά)

- 1.Εικαστικές τέχνες:** Η ζωγραφική, η κεραμική, το ψηφιδωτό, το κολλάζ, η μάσκα, κ.ά. μπορούν να βοηθήσουν τα άτομα να εκφράσουν συναισθήματα, σκέψεις και εμπειρίες μέσα από τη δημιουργία τέχνης.
- 2.Μουσική:** Η μουσική, το τραγούδι, ο στίχος, ο μουσικός αυτοσχεδιασμός, η μουσική ακρόαση μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την έκφραση, την αποφόρτιση, την ανακούφιση, τη δημιουργία ενότητας σε μια ομάδα.
- 3.Θεατρική τέχνη:** Θεατρικές ασκήσεις, παιχνίδια ρόλων, δραματοποίηση, θεατρική απόδοση και παράσταση χρησιμοποιούνται για την ανάπτυξη επικοινωνιακών δεξιοτήτων, την αυτό-συνειδητοποίηση και την εξέλιξη της ομάδας.
- 4.Χορός:** Ο χορός μπορεί να χρησιμοποιηθεί για τη βελτίωση της σωματικής υγείας, την ενδυνάμωση της ομάδας και την ενθάρρυνση της κοινωνικής αλληλεπίδρασης.
- 5.Ποίηση και δημιουργική γραφή:** Η γραφή ποιητικών κειμένων ή αφηγήσεων μπορεί να βοηθήσει τα άτομα να εκφράσουν σκέψεις, συναισθήματα, ιστορίες και να δημιουργήσουν συναισθηματική σύνδεση με τα μέλη της ομάδας.
- 7.Κινηματογράφος:** Η χρήση ταινιών, ντοκιμαντέρ, βίντεο και αποσπασμάτων μπορεί να προσφέρει ευκαιρίες για συζητήσεις, ανάλυση χαρακτήρων και ανταλλαγή απόψεων σε μια ομάδα.
- 8.Φωτογραφία:** Η συλλογή και ανάλυση φωτογραφιών, τα ημερολόγια, το photovoice μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την επεξεργασία προσωπικών εμπειριών, την ανάδειξη κοινωνικών θεμάτων και την ανάληψη κοινωνικής δράσης.

ΑΡΧΕΣ ΠΟΥ ΤΗΡΟΥΝΤΑΙ

κατά την αξιοποίηση της τέχνης
στην ΚΕ με ομάδες

Αρχές που τηρούνται

- **Σεβασμός και εμπιστευτικότητα** στο πλαίσιο της ομάδας: σεβασμός προς τη δημιουργικότητα των μελών και την εκφραστική διαδικασία, εμπιστευτικότητα σε σχέση με όσα αναδύονται και διαμείβονται.
- **Ατομικότητα και αυθεντικότητα**: τα μέλη ενθαρρύνονται να εκφραστούν με τον αυθεντικό τους εαυτό. Σκοπός δεν είναι η κριτική των δημιουργιών, αλλά η προσωπική ανάπτυξη και η εκφραστική διέξοδος.
- **Ασφάλεια και συναισθηματική στήριξη**: τα μέλη υποστηρίζονται και νιώθουν άνετα να μοιράζονται τις σκέψεις και τα συναισθήματά τους μέσω της τέχνης σε ένα ασφαλές και υποστηρικτικό περιβάλλον.
- **Ενθάρρυνση διαλόγου**: τα μέλη ενθαρρύνονται να μοιραστούν τις εμπειρίες και τα συναισθήματά τους σχετικά με τη διαδικασία της τέχνης. Ο διάλογος μπορεί να ενισχύσει την ανταλλαγή απόψεων και την κοινωνική σύνδεση.

ΣΗΜΕΙΑ ΠΡΟΣΟΧΗΣ

για τον ΚΛ που αξιοποιεί την τέχνη σε
ομάδες

Σημεία προσοχής για τον Κοινωνικό Λειτουργό

- Να **προσαρμόζει την προσέγγιση** με την οποία συνδέει την τέχνη και την ΚΕ στις ανάγκες, τα χαρακτηριστικά και τις ευαισθησίες της συγκεκριμένης ομάδας.
- Να **επιλέγει συγκεκριμένες μορφές τέχνης** ανάλογα με τους στόχους, τις ανάγκες της ομάδας και τις δικές του δυνατότητες.
- Να λαμβάνει υπόψη ότι οι ομάδες μπορεί να μην είναι έτοιμες να αξιοποιήσουν την τέχνη, να τεκμηριώνει στα μέλη την επιλογή του και να τα **προετοιμάζει** σχετικά.
- Να αξιολογεί και να αποτιμά την **επίδραση που ασκεί η τέχνη στα μέλη και στη δυναμική της ομάδας**, προκειμένου να αναπροσαρμόζει τον σχεδιασμό όποτε είναι αναγκαίο για να απαντά σε πραγματικές ανάγκες και δυνατότητες της ομάδας.
- Να **συνεργάζεται με ειδικούς** στον τομέα της τέχνης ή της θεραπείας, με καλλιτέχνες ή επαγγελματίες του πολιτισμού για την ανάπτυξη προγραμμάτων που να ανταποκρίνονται με τον βέλτιστο τρόπο σε συγκεκριμένες ανάγκες της ομάδας.
- Να **μετεκπαιδύεται**, επιμορφώνεται και αναπτύσσεται επαγγελματικά σχετικά με την εφαρμογή της τέχνης στην εργασία του.
- Να **αναζητεί κατάλληλη εποπτεία** από εξειδικευμένους επαγγελματίες, προκειμένου να διασφαλίζεται η ποιότητα και η αποτελεσματικότητα των δράσεων μέσω τέχνης.

«Δεν υπάρχει ανθρώπινη προσπάθεια που δεν μπορεί να βελτιωθεί με λίγη δημιουργικότητα και η Κοινωνική Εργασία δεν αποτελεί εξαίρεση. Ενώ οι Κοινωνικοί λειτουργοί μπορούν να χρησιμοποιήσουν οποιεσδήποτε τεχνικές λεκτικής επικοινωνίας για να βοηθήσουν τους εξυπηρετούμενούς τους, υπάρχουν στιγμές που η συζήτηση δεν είναι χρήσιμη ή δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί. Σε τέτοιες περιπτώσεις, οι τέχνες μπορούν να ανοίξουν μια πίσω πόρτα στην ψυχή, αντλώντας αυτό που δεν μπορεί να μπει σε λέξεις»

Jackson, 2015: 22

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΕΦΑΡΜΟΓΩΝ

ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ ΜΕ ΟΜΑΔΕΣ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΗΙΥ
ΜΕ ΟΜΑΔΕΣ ΑΣΤΕΓΩΝ, ΚΑΙ ΜΕ ΟΜΑΔΕΣ
ΠΑΙΔΙΩΝ ΜΕ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΛΟΓΟΥ

Βίντεο I & αναστοχασμός

[Empowering Communities through Arts Education - YouTube](#)

Βίντεο II & αναστοχασμός

[Social Worker Using Art to Help Homeless People - YouTube](#)

Βίντεο III & αναστοχασμός

[Uniquely Special: Art Therapy - YouTube](#)

Δραστηριότητα

Πορτρέτα και μηνύματα

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΕΦΑΡΜΟΓΩΝ

ΜΟΥΣΙΚΗ ΜΕ ΟΜΑΔΕΣ ΕΦΗΒΩΝ ΜΕ
ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΕΣ ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ, ΜΕ ΟΜΑΔΕΣ
ΑΜΕΑ ΚΑΙ ΜΕ ΟΜΑΔΕΣ ΑΤΟΜΩΝ ΣΕ
ΑΠΕΞΑΡΤΗΣΗ

Βίντεο Ι & αναστοχασμός

[Group Music Therapy - addressing social communication and emotional regulation goals - YouTube](#)

Βίντεο II & αναστοχασμός

[Writing's on the Wall - Κρουστωδοί του Κέντρου ΑμεΑ "Ο ΣΩΤΗΡ" - YouTube](#)

19/10/2023

Βίντεο III & αναστοχασμός

Όνειρο στην Καταιγίδα - YouTube

Δραστηριότητα

Ρεφραίν

*«Δε γονατίζω το κορμί, μπροστά στην καταιγίδα
Ο ήλιος πρόβαλλε ξανά, σε όνειρο το είδα
Μες στο κλουβί της μοναξιάς, θα κλείσω την ελπίδα
Να μη χαθεί το όνειρο μέσα στην καταιγίδα»*

Βιβλιογραφία

- Αρχοντάκη, Ζ. και Φιλίππου, Δ. (2003). *205 Βιωματικές ασκήσεις για εμπύχωση ομάδων ψυχοθεραπείας, κοινωνικής εργασίας, εκπαίδευσης*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Παναγιωτίδου, Μ. (2020) Εκφραστική θεραπεία μέσω τεχνών και κοινωνική εργασία, μια μελωδική αντίστιξη, *Κοινωνική Εργασία*, 127, 3-25.
- Παναγιωτίδου, Μ. & Κενκισβίλι, Ο. (2016). «*Το Τ. που ταξιδεύει με την ΤΕΧΝΗ και το Λ. ο ΛΟΓΟΣ που λαμπυρίζει*». *Εκπαιδευοντας μετανάστες χρήστες ουσιών στην εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας με τη βοήθεια της ΤΕΧΝΟ - ΛΟΓΙΑΣ στο ΚΕΘΕΑ MOSAIC*. Πρακτικά Συνεδρίου, 13ο Πανελλήνιο Συνέδριο «Η Εκπαίδευση στην Εποχή των Τ.Π.Ε.», Αθήνα, 5-6 Νοεμβρίου 2016.
- Benson, J. (2001). *Working more creatively with groups*. New York, New York: Routledge.
- Coholic, D., Lougheed, S., & LeBreton, J. (2009). The helpfulness of holistic arts-based group work with children living in foster care, *Social Work with Groups*, 32, 29-46.
- Coyle, S. (2020). Creative arts therapies in SUD recovery. Expressing emotions beyond words, *Social Work Today*, 20 (4).
- Heinonen, T., Halonen, D. & Krahn, E. (2019). *Expressive arts for social work and social change*. Oxford.
- Huss, E. & Bos, E. (2019). *Art in social work practice. Theory and practice: international perspectives*. Routledge.
- Huss, E., Elhozayel, E. & Marcus, E. (2012). Art in group work as an anchor for integrating the micro and macro levels of intervention with incest survivors, *Clinical Social Work*, 40, 401–411.
- Jackson, K (2014). Expressive therapies for people with Alzheimer's and related dementias, *Social Work Today*, 14.
- Jackson, K. (2015). Beyond talk. Creative arts therapies in Social Work, *Social Work Today*, 15 (3).
- Recollet, D., Coholic, D. & Cote-Meek, S. (2009). Holistic arts-based group methods with aboriginal women, *Critical Social Work*, 10 (1).

ΤΕΛΟΣ!

Σας ευχαριστώ για τη συμμετοχή!

E-mail επικοινωνίας: stellariafarmaki@gmail.com